

Ko je i šta radi javni beležnik

Mr Dragana Radojević

Dok u Srbiji i Crnoj Gori još nije donet zakon o javnim beležnicima, tokom devedesetih godina, u svim ostalim bivšim jugoslovenskim republikama [(1) Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Makedonija.] doneti su odgovarajući propisi kojima se reguliše ova oblast. Ovaj članak teži da približi čitaocu pojam i poreklo ove institucije, napravi sintezu delatnosti i značaj obavljanja funkcije javnog beležnika, predstavi dva osnovna modela organizovanja javnog beležništva, i konačno, da ukaže na pravnu regulativu ove institucije u našoj zemlji i regionu.

Javni beležnik (lat. *notarius* - pisar) je lice kome je država priznala posebno ovlašćenje za overu građansko-pravnih dokumenata. Još od antičkih vremena, javni beležnici su stavljali potpis i pečat na dokumenta i dajući pravnu snagu takvom dokumentu jamčili za njegovu verodostojnost. Ranije su javni beležnici bili državni službenici a javno beležništvo stvar uprave jer je država svojim aktom osnivala službu javnog beležnika kao organ uprave. Danas je to nezavisna i slobodna profesija koju obavljaju privatna lica koja ispunjavaju određene uslove predviđene od strane države za obavljanje te delatnosti, obično prijavom na konkurs nadležnog organa i polaganjem predviđenog stručnog ispita.

Delatnost javnih beležnika se sastoji u službenoj overi (notarizaciji) (i) privatno-pravnih isprava, tj. građansko-pravne akata poput ugovora, poklona, testamenta, podele imovine, usvajanja, izjava i potvrda (ii) javno-pravnih isprava, tj. pravne činjenice od značaja za građansko-pravne odnose, poput rođenja, smrt, venčanja, razvoda, nasleđivanja, identiteta, stručne sprema i radnog iskustva, (iii) činjenice od značaja za građansko-pravni promet kao što je overa verodostojnosti potpisa i pečata, istovetnost kopije, izvoda, prevoda i sl. sa originalom, (iv) izvršnih dokumenata iz poverilačko-dužničkog odnosa, kao što su ugovori o vraćanju i naplati dugovanja, i (v) obavljaju i druge prateće poslove kao što je primanje na čuvanje isprava, novca i predmeta od vrednosti, dokumenata (npr. testamenta) radi predaje drugim osobama ili nadležnim organima, sastavljanje dokumenata za overu u ime i za račun klijenta, obavljanje drugih poslova po nalogu suda ili državnih organa u postupcima određenim zakonom, itd.

Značaj overe od strane javnog beležnika je izuzetno veliki. Overeni dokument je javna isprava od značaja kao (i) dokaz, u tom smislu što overeni dokumenti

uživaju pretpostavku tačnosti, pa je na strani koja pobija istinitost overenog dokumenta da dokaže suprotno, (ii) izvršni naslov, npr. u sistemima u kojima poveriočev dokument o dugu postaje izvršan automatski overom od strane notara, (iii) punovažan akt, npr. kada je overa javnog beležnika uslov za punovažnost nekog pravnog akta, (iv) univerzalni akt, s obzirom da dokument overen u jednoj zemlji shodno propisima o javnom beležništvu uživa pravnu snagu overenog dokumenta i u drugim zemljama. [(2) Uz dodatnu formalnost u vidu apostila“ prema Haškoj konvenciji o legalizaciji stranih javnih isprava čime se među zemljama potpisnicama konvencije olakšava legalizacija i priznavanje stranih javnih ispirava. Ovu konvenciju je ratifikovala većina evropskih zemalja.]

S obzirom na veliku odgovornost koju na sebe preuzimaju javni beležnici u vršenju svoje službe, kao i na težinu posledica u slučaju povrede pravila službe, javni službenici se neretko udružuju u strukovna udruženja. Zajedničkim nastupom u okviru i kroz takva udruženja, javni službenici štite ugled i pravila rada svoje profesije [(3) Primera radi, Američko udruženje javnih beležnika (*American Society of Notaries*) donelo je Kodeks časti u maju 1980. godine, kojim se konstatuje da zvanje javnog beležnika povlači odgovornost i dužnost da se profesija obavlja u skladu sa načelima poštenja i savesnosti, integritetom i stručnošću, uz postavljene standarde ponašanja, između ostalog da: (i) ne izneveri poverenje građana kojima je na usluzi, (ii) službu obavlja stručno, (iii) se ophodi prema svakom građaninu jednako i pravedno, ljubazno i sa poštovanjem, (iv) ne overi dokument u kome je zainteresovana strana, odnosno akt iz ili povodom kog ima direktnu korist, (v) ne obelodani sadržaj akta ili dokumenata koje overava bez ovlašćenja, (vi) se savesno i uz najviši stepen pažnje odnosi prema pečatu overe i dokumentima koji se čuvaju kod njega, i (vii) ponaša i vrši obavlja svoju delatnost na način koristan njemu, javnom beležništvu i društvu.]. Od zemalja u našem okruženju, strukovna udruženja javnih beležnika formirana su na primer u Hrvatskoj, Sloveniji, Rumuniji [(4) Na primer, Hrvatska javnobeležnička komora (*Hrvatska javnobeležnička komora - HJK*) osnovana je 1993. godine. HJK kao strukovno udruženje svih javnih beležnika u Hrvatskoj, čuva ugled struke, utvrđuje pravila etike struke, vodi imenik javnih beležnika, objavljuje službeno glasilo i vrši nadzor nad radom i ponašanjem javnih beležnika. Shodno nadzornim ovlašćenjima iz Statuta HJK (član 36-39), HJK vodi

disciplinski postupak protiv javnog beležnika u kome se odlučuje o njegovoj disciplinskoj odgovornosti, te ukoliko utvrdi da je učinjen disciplinski prestup (npr. reklamiranje putem javnih glasila i nudenje usluga javnog beležništva, sklapanje ugovora o pružanju usluga, prepuštanje obavljanja usluga neovlašćenim osobama, zaračunavanje veće ili manje naknade od one propisane javnobeležničkom tarifom, itd.), izriče disciplinske mere (novčana kazna od 62 evra do 2.500 evra)].

Kod nas je služba javnog beležništva postojala do II svetskog rata, posle kog overu javnih dokumenata vrše službena lica u sudovima i opštinama (Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa („Sl. glasnik RS“, br. 39/93) [(5) Član 1. i 2. Zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa.]. Propise o načinu vođenja i obliku upisnika i načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa [(6) Član 19. Zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa.], a poslove overe isprava namenjenih inostranstvu republički organ državne uprave nadležan za poslove pravosuđa [(7) Član 20. Zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa.].

Postoje dva osnovna sistema organizovanja javnog beležništva – kao upravna delatnost u okviru organa uprave koje formira državna vlast (kod nas), i kao samostalna nezavisna delatnost koju obavljaju stručna lica kojima država priznaje i poverava posebna javnopravna ovlašćenja (u većini evropskih zemalja) [(8) Primera radi, Kina je reformom sistema javnog beležništva od oktobra 2000 prešla na ovakav sistem, inače poznat kao klasičan (latinski) sistem javnog beležništva koji je usvojen u većini evropskih zemalja. Pre reforme, kineski sistem službi javnih beležnika bio organizovan u sklopu državne uprave i to na različitim nivoima od kojih su neki bili podređenih centralnoj vlasti (nivo provincije) a drugi lokalnoj vlasti (gradovi i opštine).].

U sistemu javnog beležništva kao slobodne profesije, javni beležnik je osoba od javnog poverenja koja samostalno i nezavisno obavlja javne službu, pri čemu nastupa kao nepristrasni poverenik stranaka. Za razliku od advokata koji po pravilu zastupa jednu od stranaka, javni beležnik stručni poverenik svih stranaka koje pred njim istupaju. On je nepristrasan u odnosu na stranke iz razloga što nastupa *u cilju javnog interesa*, tj. obezbeđuje sigurnost pravnog prometa. Cilj njegovog učešća je da na stručan i kvalitetan način obezbedi

punopravnost posla i time umanju mogućnost i potrebu vođenja sporova, po pravilu dugotrajnih i skupih.

U odnosu na državne službenike koji vrše overu u sistemu javnog beležništva kao upravnog organa, javni beležnik je po pravilu stručno lice čije kvalifikacije i iskustvo na poslovima javnog beležništva predstavljaju dodatnu sigurnost za stranke i pravni promet uopšte. Po pravilu, javni beležnik je lice sa završenim pravnim fakultetom, koja uz određeno radno iskustvo [(9) Npr. u Švajcarskoj 4 godine radnog staža u kancelariji javnog beležnika, u Hrvatskoj 5 godina radnog iskustva na pravnim poslovima, u Bosni i Hercegovini 3 godine radnog iskustva po položenom pravosudnom ispitu.] stiče pravo polaganja stručnog ispita [(10) Stručni ispit za javne beležnike organizuju ili strukovna udruženje npr. u Švajcarskoj, ili nadležni državni organi, poput posebne Komisije u okviru Ministarstva pravde npr. u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.], a po položenom ispitu stiče javnopravno ovlašćenje za obavljanje poslova javnog beležnika. Konačno, vršenje ove funkcije nosi veliku odgovornost što dodatno pojačava stepen pažnje lica koja je obavljaju. U tom smislu, javni beležnik je obavezan na čuvanje poslovne tajne, tj. držanje poverljivim svih podataka i saznanja do kojih dođe u vezi sa svojom službom. Takođe, javni beležnik odgovara za štetu koju strankama prouzrokuje povredom svoje službene dužnosti, odnosno propisa kojih je inače obavezan da se pridržava.

Uopšteno uzev, prednost organizovanja javnog beležništva kao nezavisne, samostalne profesije koju obavljaju privatna lica su eliminisanje troškova postojanja i održavanja sistema javnog beležništva kao državne uprave, podizanje kvaliteta usluge javnog beležništva s obzirom na visoke kvalifikacije i stručnost javnih beležnika, i povećanje pravne sigurnosti s obzirom na veliku odgovornost za vršenje takve dužnosti i ozbiljne direktne posledice u slučaju povrede dužnosti. Iz tih razloga, *smatramo da treba doneti* odgovarajuće propise kojima se funkcija javnog beležništva prenosi sa opštinskih sudova i opštinskih organa uprave na pojedince, uz propisivanje uslova koje takvi pojedinci treba da ispunjavaju kako bi dobili zvanje javnog službenika, a sve u cilju efikasnog i sigurnog obezbeđivanja prava građana i *zaštitu javnog interesa* kroz širenje tekovina demokratskog poretka i *jačanje vladavine prava*.

O AUTORU

Dragana Radojević je doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenevi. Radi u advokatskoj kancelariji "Prica & Spasic" u Beogradu.

Kontakt e-mail:
draganaradojevic@yahoo.com"

